

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos visuotinės periodinės peržiūros trečiojo ciklo metu Lietuvos Respublikai pateiktų rekomendacijų vertinimo

1. Lietuva sveikina Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdytos visuotinės periodinės peržiūros trečiojo ciklo metu 2022 m. sausio mėnesį įvykusi interaktyvų dialogą ir pateiktas rekomendacijas. Iš viso Lietuva gavo 232 rekomendacijas. Lietuva iš karto priėmė 138 rekomendacijas, 6 rekomendacijas Lietuva iš karto atmetė. Dėl kitų 88 rekomendacijų Lietuva įsipareigojo poziciją pateikti iki Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos 50-osios sesijos pradžios 2022 m. birželio mėnesį.

2. Šiame dokumente Lietuva išdėsto savo poziciją dėl rekomendacijų, išdėstytų Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos darbo grupės ataskaitos 138 punkte ir maloniai prašo įtraukti šiuos atsakymus į Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos darbo grupės ataskaitą kaip priedą.

3. Lietuva **pritaria** šioms rekomendacijoms: 7-42, 44-55, 59, 60, 62-73, 75-88.

4. Lietuva **atsižvelgia** į toliau nurodomas rekomendacijas, neišreikšdama pritarimo (toliau - „nepritaria“ (angl. - *notes*)).

5. Lietuva **nepritaria** 1-3 rekomendacijoms dėl tapimo Konvencijos dėl visų darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių teisių apsaugos dalyve. Lietuva nepritarė tokio pobūdžio rekomendacijoms ir antrojo vertinimo ciklo metu. Lietuvoje pagal nacionalinę, Europos Sąjungos teisę, taip pat Lietuvą teisiškai įpareigojančius Jungtinių Tautų žmogaus teisių apsaugos teisės aktus darbuotojams migrantams ir jų šeimų nariams garantuojamos tam tikros teisės, tačiau šiuo metu nėra numatoma šias teises plėsti tokiu būdu, kaip reikalaujama pagal šią konvenciją, ypač kiek tai susiję su plačiu ir nesąlyginiu vienodo traktavimo principo taikymu tokiose srityse kaip švietimas, aprūpinimas būstu, socialinės paslaugos, sveikatos priežiūros paslaugos. Lietuva šiuo metu neturi galimybių prisiimti tokių plačių įsipareigojimų.

6. Lietuva **nepritaria** 4 rekomendacijai dėl Sutarties dėl branduolinių ginklų uždraudimo ratifikavimo, nes Lietuvos pozicija dėl nepritarimo Branduolinių ginklų uždraudimo sutarčiai (TPNW) nesikeičia ir nesikeis tol, kol NATO išliks branduolinis aljansas. Sutartis neatspindi vis sudėtingesnės tarptautinės saugumo aplinkos, prieštarauja dabartinei neplatinimo ir nusiginklavimo tvarkai, yra deklaratinio pobūdžio bei jungia tik nebranduolines valstybes. Lietuva, kaip visos NATO sąjungininkės, ir toliau ketina laikytis NATO kaip branduolinio aljanso gynybos ir atgrasymo principų bei doktrinos, pagal kurią NATO yra branduolinis aljansas ir tokiu išliks, kol branduoliniai ginklai egzistuoja.

7. Lietuva **nepritaria** 5 rekomendacijai dėl Europos regioninių ar mažumų kalbų chartijos pasirašymo ir ratifikavimo. Šiai rekomendacijai Lietuva nepritarė ir antrojo vertinimo ciklo metu. Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje ypatingas dėmesys skiriamas žmogaus teisėms ir orumui, o minėtą programą įgyvendinančiame plane¹, be kita ko, numatoma parengti ir priimti Tautinių mažumų įstatymo projektą, siekiant užtikrinti Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų tapatumo, vienodų kultūros sklaidos sąlygų, saviraiškos laisvės ir savirealizacijos teisės įgyvendinimą, bei dar labiau plėtoti tautinių mažumų kultūrų įvairovės pristatymą visais lygmenimis, pasitelkiant patrauklias šiuolaikinės raiškos priemones ir įtraukiant skirtingas visuomenės grupes. Taigi, tautinių mažumų kalbinis klausimas planuojamas spręsti per nacionalinį reguliavimą, tuo pat metu užtikrinant valstybinės lietuvių kalbos vartojimo viešajame gyvenime interesus.

8. Lietuva **nepritaria** 6 rekomendacijai dėl Konvencijos dėl diskriminacijos švietimo srityje ratifikavimo. Lietuva nepritarė tokio pobūdžio rekomendacijoms ir antrojo vertinimo metu. Didžioji dalis šios Konvencijos nuostatų yra nebeaktualios ir nebeatitinka dabartiniu metu Lietuvoje galiojančio gerokai pažangesnio teisinio reguliavimo, lyginant su tuo, kuris nustatomas 1960 metais

¹ Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, 8.1.11 p.

priimtoje Konvencijoje. Tiek Europos Sąjunga, tiek ir Europos Taryba, kurių narė yra Lietuva, kelia gerokai aukštesnius standartus, susijusius su žmogaus teisių įgyvendinimu ir nediskriminavimu švietime. Taigi tiek įstatyminė bazė Lietuvoje, tiek egzistuojantys tarptautiniai įsipareigojimai šiuo metu užtikrina adekvatų šių teisių įgyvendinimą ir nediskriminavimo švietime principo užtikrinimą.

9. Lietuva **nepitaria** 43 rekomendacijai. Remiantis oficialiais ikiteisminių tyrimų duomenimis, nėra jokių nerimą keliančio prekybos žmonėmis, ypač paplitusios prekybos žmonėmis pornografijos tikslais, augimo Lietuvoje. Priešingai, Lietuvos valdžios institucijos ir nevyriausybinės bei tarptautinės organizacijos, teikiančios pagalbą nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems asmenims, aktyviai ir nuosekliai kovoja su prekybos žmonėmis reiškiniu. Nuo 2016 m. šalyje veikia Vyriausybės sudaryta tarpinstitucinė Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisija², kurios užduotis – koordinuoti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų priemones ir veiksmus kovos su prekyba žmonėmis srityje. Todėl rekomendacija nepriimtina, tačiau šalis toliau stiprins pastangas kovoje su įvairiomis prekybos žmonėmis formomis.

10. Lietuva **nepitaria** 56, 57 ir 61 rekomendacijoms. Pastebėtina, kad išžaginimas ir seksualinis prievartavimas yra kriminalizuoti atitinkamai Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 149 ir 150 straipsniuose. Lietuvos Respublikos teismų formuojama praktika BK 149 ir 150 straipsnių srityje, be kita ko, apima ir išžaginimą bei seksualinį prievartavimą santuokoje, t. y. minėtuose BK straipsniuose kriminalizuotos veikos neturi išlygų ir atsakomybę užtraukia ir tuomet, kai nuo jų nukenčia sutuoktinis ar kitas šeimos narys. Be to, BK 149 straipsnio 3 ir 4 dalyse BK 150 straipsnio 3 ir 4 dalyse, numatytos veikos, kai jas padarė nukentėjusio nepilnamečio artimasis giminaitis, šeimos narys ar kartu gyvenantis asmuo, laikomos atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis.

Atkreiptinas dėmesys, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų apsauga šalyje yra nuolat stiprinama. 2022 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymą Nr. XIV-934 (įsigalios nuo 2023 m. liepos 1 d.), kuriuo, be kita ko, įteisinamas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis t. y. prevencinė apsaugos priemonė, kuri skirta smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui apsaugoti ir kuria pilnametis smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, nesilankyti šio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie jo ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, nebendrauti, neieškoti ryšių su jais.

Pažymėtina, kad iš 138.61. rekomendacijos teksto galima daryti išvadą, jog smurto artimoje aplinkoje atvejais siūloma atsisakyti bet kokios mediacijos formos, t. y. tiek privalomosios, tiek ir savanoriškos mediacijos. Pastebėtina, kad pagal galiojančius teisės aktus privaloma mediacija (taikinamasis tarpininkavimas) baudžiamosiose bylose nėra numatyta. Taip pat pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra nustatyta privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose išimtis: privalomoji mediacija nėra taikoma, kai kreiptis į teismą dėl ginčo sprendimo siekia smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, o kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas ir yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, arba teisme nagrinėjama byla, susijusi su smurtu artimoje aplinkoje, arba yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis dėl smurto artimoje aplinkoje, arba yra pateikta įstatymų nustatyta tvarka įgalioto teikti specializuotą kompleksinę pagalbą subjekto pažyma apie specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą asmeniui dėl galimai patirto smurto artimoje aplinkoje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tiek mediacijos srityje besispecializuojančių mokslininkų, tiek ir praktikų teigimu, savanoriška mediacija

² 2016 m. rugpjūčio 11 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 785 „Dėl kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo“, prieinama per: [785 Dėl kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo \(lrs.lt\)](#).

smurto artimoje aplinkoje atvejais yra galima, jeigu auka yra tinkamai įgalinta (pvz., dalyvauja atstovas, kuriuo asmuo pasitiki), taip pat, jei mediatorius turi tinkamų įgūdžių (įvertina mediacijos taikymo tinkamumą konkrečioje situacijoje, išmano reikiamas mediacijos technikas ir kt.). Siekdamas išvengti vienos ginčo šalies galimos neigiamos įtakos kitai ginčo šaliai, mediatorius, be kita ko, gali organizuoti atskirus susitikimus su ginčo šalimis, pasinaudoti elektroninių ryšių priemonių teikiamomis galimybėmis ir pan. Įvairių kitų valstybių patirtis rodo, kad mediacija gali būti veiksminga smurto artimoje aplinkoje atvejais. Tokios teigiamos patirties yra ir Lietuvoje. Pvz., Lietuvoje 2015-2016 m. vykdyto projekto „Mediacijos įgyvendinimas probacijos tarnybose“ rezultatai parodė, kad, net ir sprendžiant jautrius konfliktus, kylančius iš smurto artimoje aplinkoje, 85 proc. atvejų buvo pasiektas susitarimas ir priimtas bendras šalių sprendimas dėl vaikų išlaikymo, auklėjimo sąlygų ir kitokių klausimų. Apibendrinant laikytina, kad 138.61. rekomendacija yra nepriimtina tiek, kiek ji susijusi su savanoriškos mediacijos taikymu smurto artimoje aplinkoje atvejais.

11. Lietuva **nepitaria** 58 rekomendacijai. Lietuva niekada nevykdė smurtinio atstūmimo praktikos. Net ir nepaprastosios padėties, kuri buvo paskelbta dėl trečiosios šalies sukurtos instrumentalizuotos materializuotos migracijos, metu Lietuva užtikrino, kad būtų nustatyti teisėti prieglobsčio prašymo teikimo būdai. Pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatymą asmuo gali prašyti prieglobsčio diplomatinėje atstovybėje, pasienio kontrolės punktuose arba Migracijos departamente, jei asmuo teisėtai atvyko į Lietuvos teritoriją. Tie, kurie bando patekti į Lietuvą nelegaliai, yra nukreipiami į artimiausią sienos kontrolės punktą ir skirtingomis kalbomis, žodžiu yra pateikiama visa informacija apie prieglobsčio procedūras. Taip pat pažymėtina, kad sienos apsaugos pareigūnai atskirai, individualiai įvertina asmens pažeidžiamumo aspektus.

12. Lietuva **nepitaria** 74 rekomendacijai. Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 11 straipsnio 3 dalį, užimtumo rėmimo sistemos uždaviniai ir užimtumo rėmimo priemonės įgyvendinami ir darbo rinkos paslaugos teikiamos vadovaujantis moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo principais. Taigi užimtumo rėmimo priemonės taikomos ir darbo rinkos paslaugos teikiamos asmenims nepriklausomai nuo jų gimtosios kalbos. Rusakalbiams asmenims, kaip ir kitiems trečiųjų šalių piliečiams, atvykstantiems dirbti į Lietuvos Respubliką, galioja bendrosios Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nuostatos dėl įsidarbinimo. Lietuvos Konstitucija ir įstatymai draudžia diskriminaciją. Švietimo įstatymas numato ir detalizuoja teisę mokytis valstybine ir gimtąja kalba. Atsižvelgiant į LR Švietimo įstatymo 5 straipsnyje ir Profesinio mokymo įstatymo 4 straipsnyje nustatytą lygių galimybių principą – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą ir asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.